УДК...883m-1

МЕТРИКА ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА

Давидова О.В.

1. РОЗМАЇТТЯ ВІРШОВИХ РОЗМІРІВ У ПОЕЗІЯХ Л. МОСЕНДЗА

Отже, торкнемося першої проблеми: розмаїття віршових розмірів у творчості Леоніда Мосендза. Якщо брати до уваги конкретний матеріал, на грунті якого провадилося дослідження, то можна стверджувати, що провідним розміром є ямб. Причому представлені, звичайно з неоднаковою повнотою, але все ж таки більшість його різновидів - від одностопного до семистопного. Творів, написаних ямбом, є 35, і це становить 78 % від досліджуваної сукупності. Хоча, дуже багато поезій Леоніда Мосендза є загубленими, чимало їх знаходиться за кордоном і не розглядалися саме в цій розвідці, тому абсолютно об"єктивно наполягати, що в доробку Мосендза єдиним домінуючим розміром є ямб, не беруся. Тим більше, що до цього спонукає й інша причина: схильність поета до писання хореєм та амфібрахієм. Хорей зустрічається у шести творах і становить 13%, амфібрахій - у чотирьох (це є 9 %). Крім того, є величезна кількість різноманітних особливостей, суть яких полягає і в уживанні розмірів, складених зі стоп різних метрів (асинартетичних), й у варіантних інтерпретаціях того чи іншого розміру.

Тепер, для більшої ясності й переконливості, звернімося до таблиці № 1, яка містить повний перелік віршових розмірів, характерних поетичним творам Мосендза. Слід зазначити, що аналізувалося 1732 верси і 45 творів.

2. РІЗНОВИДИ ЯМБІЧНИХ РОЗМІРІВ

Тепер зупинимося на більш детальному аналізі двоскладових розмірів і спочатку попрацюємо з ямбом. Доречним буде знову удатися до таблиці (див. т. № 2). У ній подається кількість рядків усіх ямбічних розмірів, кількість рядків, що має пірихіїчну іпостасу, а також досліджуються клаузули, а саме - акаталектичні та гіперкаталектичні.

От яких висновків можна дійти, проглянувши таблицю:

1. Можна вибудувати ієрархічну градацію ямбічних розмірів від найпоширенішого до найменш уживаного (за кількістю рядків):

   4-, 5-, 3-, 2-, 1-, 7-, 6-стопний ямб.

2. Вибудовуємо ієрархічну градацію розмірів, які мають найбільше версів із пірихіїчною іпостасою, а отже, бачимо прямо пропорційну залежність пірихію від кількості стоп у розмірі: зростає кількість стоп - зростає кількість пірихованих рядків. Тобто найбільша кількість пірихованих рядків потрапляє на семистопний ямб.

   Вираховуємо, що в середньому з нарощенням одної стопи кількість пірихіїчних іпостас збільшується в 1,22 рази.

3. Визначаємо загальний відсоток пірихованих рядків. Вони становлять 69 %.

4. Порівнюємо кількість акаталектичних та гіперкаталектичних клаузул, і зазначаємо, що загальна кількість останніх переважає приблизно у 1,5 рази. Це є порушенням метричної структури вірша і може бути пов"язана із розхитуванням усталених канонів. Якщо ж аналізувати кожний розмір окремо, то можна помітити, що семистопний та тристопний ямб є найменш схильними до такого порушення, а в чотиристопному й одностопному "спокійно співіснують" і такі й такі клаузули, що дає змогу вказувати на більшу варіативність цього розміру.

Таблиця 1

Розмір	Кількість рядків	% від загальної кількості версів	Кількість творів, де зустрічається	% від загальної кількості творів
1. Одностопний ямб	19	1,09 %	1	2,2 %
2. Двостопний ямб	44	2,54 %	1	2,2 %

3. Тристопний ямб	101	5,83 %	4	8,9 %
4. Чотиристопний ямб	693	40 %	10	22,2 %
5. П'ятистопний ямб	535	30,9 %	24	53,3 %
6. Шестистопний ямб	11	0,64 %	6	13,3 %
7. Семистопний ямб	18	1,04 %	1	2,2 %
Таким чином	1421 ямбічний верс	82,04 %		
8. Одностопний хорей	3	0,17	1	2,2 %
9. Двостопний хорей	13	0,75 %	1	2,2 %
10. Тристопний хорей	12	0,69 %	1	2,2 %
11. Чотиристопний хорей	61	3,5 %	3	6,7 %
12. П'ятистопний хорей	29	1,7 %	2	4,4 %
13. Шестистопний хорей	25	1,4 %	2	4,4 %
Таким чином	143 хореїчні верси	8,26 %		
14. Тристопний амфібрахій	126	7,27 %	5	11,1 %
15. Чотиристопний амфібрахій	11	0,64 %	2	4,4 %
Таким чином	137	7,91 %		
16. Тристопний каталектичний дактиль	4	0,23 %	1	2,2 %
17. Хореямб	1	0,06 %	1	2,2 %
18. Сполука 1-стопного хорею з 3-стопним ямбом	21	1,21 %	2	4,4 %
19. Сполука 1-стопного хорею з 4-стопним ямбом	3	0,17 %	2	4,4 %
20. Сполука 2-стопного анапесту з 1-стопним амфібрахієм	2	0,11 %	1	2,2 %

Таблиця 2

	Стопи (кількість)						
	1	2	3	4	5	6	7
Кількість версів	19	44	101	693	535	11	18
% від загальної кількості ямбічних версів	1,34%	3,11%	7,11%	48,77%	37,64%	0,77%	1,27%
Кількість версів з	-	20	49	441	438	11	18

пірихіїчною іпостасою							
% від кількості ямбічних версів у кожному різновиді	-	45,45%	48,51 %	63,67%	81,95%	100%	100%
% від загальної кількості ямб. версів	-	1,4%	3,45%	33,78%	30,82%	0,77%	1,27%
Кількість версів із акаталектич-ними клаузулами	9	20	94	348	222	1	18
% від кільк. версів у кожному різновиді	47,37%	45,45%	93,07%	50,21%	41,5%	9,09%	100%
% від загальної кількості ямб.версів	0,63%	1,4%	6,62%	24,5%	15,62%	0,07%	1,27
Кількість версів із гіперкаталектичними клаузулами	10	24	7	345	313	10	-
% від кільк. версів у кожному різновиді	52,63%	54,55%	6,93%	49,78%	58,5%	90,09%	-
% від загальної кількості ямб. версів	0,7%	1,69%	0,49%	24,27%	22,03%	0,7%	-

Усього: версів із пірихієм - 977 (69 %)

версів із акаталектичними клаузулами - 625 (43,98%)

версів із гіперкаталектичними клаузулами - 709(49,89%).

3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПІРИХІЇЧНИХ ІПОСТАС

Тепер розглянемо розташування пірихіїчних іпостас у кожному ямбічному розмірі (див. Т. № 3). Зазначимо, що пірихій може припадати або виключно на одну стопу у віршовому рядку або створювати комбінацію пірихованих стоп в одному версі.

Проаналізувавши таблицю, робимо висновки:

1.Найбільша кількість одиничних пірихіїчних іпостас припадає на передостанню стопу у дво-, три,-чотири - та п”ятистопному ямбі, відповідно 45,45 %, 31,68 %, 37 %, 88% та 26,10 %. Тобто у двостопному ямбі найбільша кількість пірихліїв потрапляє на першу стопу, у тристопному - на другу, в чотиристопному - на третю, в п”ятистопному - на четверту.

2. Аналізуючи шестистопний та семистопний ямби, помічаємо, що така закономірність їм не є властивою, оскільки в шестистопному найбільша кількість одиничних пірихіїв припадає на другу стопу (27,27 %), а в семистопному - на четверту (16,67 %). Розташування одиничного пірихію на передостанній стопі цих розмірів взагалі відсутнє.

3. Починаючи з чотиристопного ямбу з”являються комбінації пірихованих стоп у одному версі. У чотиристопному ямбі є наявними чотири такі комбінації, в п”ятистопному - п”ять, у шестистопному - знову чотири, в семистопному - сім. Усього є 14 різновидів комбінації. Цікавим є те, що в чотиристопному ямбі не зустрічаємо тристопових комбінації, є лише двостопні, в тому числі й дипірихій (пірихіїчні іпостаси, розташовані поруч - на другій і третій стопі), а починаючи з п'ятистопного ямбу з'являються тристопові комбінації, скажімо, пірихій розташовується на першій, третій і четвертій стопах; на першій, третій і п'ятій; на другій, четвертій і п'ятій та на другій, четвертій і шостий стопах.

Тепер визначаємо, які комбінації найбільш характерні для кожного розміру:

а/ для чотиристопного ямбу - 1 та 3 стопи (12,3 %);

б/ для п'ятистопного - друга та четверта (16,38 %) і, меншою мірою, перша та четверта (7,92 %);

в/ для шестистопного - четверта та шоста стопи (22,22 %), друга, четверта і шоста (22,22 %) і, меншою мірою, перша та четверта і друга та четверта (по 11,11 %).

5. Також цікавою особливістю є така, що із нарощенням стопи в розмірі поступово зникає кількість одиничних пірихіїв у версі і зростає кількість комбінацій (у шестистопному ямбі одиничні пірихії припадають на 2 стопи (другу та третю), у семистопному - на одну (четверту)).

6. Найнезначнішим є вживання дипірихію.

Таблиця 3 - Різновиди пірихіїчної іпостаси, кількість версів / %

Різновиди ямбу	Стопи, на які припадає пірихій						
	1	2	3	4	5	6	7
1-стопний							
2-стопний	20/45,45%						
3-стопний	8/7,92%	32/31,68%	9/8,91%				
4-стопний	57/8,17%	32/4,68%	262/37,88%	1/0,02%			
5-стопний	20/3,78%	58/10,70%	68/12,61%	140/26,1%	-		
6-стопний	-	3/27,27%	1/9,09%	-	-	-	
7-стопний	-	-	-	3/16,67%	-	-	-

Продовження: комбіновані стопи, кількість версів / %

Різновиди ямбу	Комбінації стоп, у яких зустрічаються пірихій													
	1-3	1-3-4	1-3-5	1-4	1-4-6	2-3	2-4	2-4-5	2-4-6	2-5	3-4	3-5	3-6	4-6
4-стоп	85 12,3%			1 0,02%		4 0,52%	2 0,04 %							
5-стоп	15 2,7%	1 0,17 %		43 7,92%			88 16,38 %			5 0,96%				
6-стоп		1 9,09 %	2 18,18 %							3 27,27 %		1 9,09%		
7-стоп				1 5,56%	2 11,11 %		2 11,11 %	1 5,56 %	4 22,22 %				1 5,56 %	4 22,22%

Таким чином, статистичний метод дозволив визначити деякі закономірності та особливості будови версів поезій Леоніда Моседза. У цій розвідці було накреслено загальну метричну канву його творів, яка в подальшому дослідженні надасть змогу ставити глибші проблеми, як наприклад:

1/ дослідження місцезнаходження цезури у двоскладових і трискладових розмірах, що дозволить поділити окремі розміри на підрозміри;

2/ дослідження місцезнаходження павзника, що дозволить поринути в психологічний стан героя твору;

3/ більш глибоке вивчення довільного віршування і його особливостей на прикладі драми “Вічний корабель”;

4/ зробити висновки про канонічність і варіативність метрики поезій Мосендза;

5/ встановити, які розміри якому стилю і жанру є притаманними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган О., Гузар З., Червак Б. Лицарі духу (Українські письменники-націоналісти - “вісниківці”). - Дрогобич: Відродження, 1996. - 288 с. - С. 199-227.
2. Гаспаров М. Современный русский стих. Метрика и ритмика. - М.: Наука, 1974. - 487с.

3. Качуровський І. Нарис компаративної метрики. - Мюнхен, 1985. - 119с.